

LUNDS
UNIVERSITET

“Barnets bästa och barnets vilja bör vara det centrala i en vårdnadstvist”

En kvalitativ studie om hur barnets bäst och
vilja framställs i vissa hovrättsdomar

Författare: Stina Martinsson

Kandidatuppsats SOPA 63

Socialhögskolan HT 2018

Handledare: Carina Gallo

Examinator: Weddig Runquist

Abstract

Author: Stina Martinsson

Title: “The best interest of the child and the child’s will should be the center of a custody battle”
(translated title)

Supervisor: Carina Gallo

Assessor: Weddig Runquist

The aim of this study was to examine how verdicts in the Swedish appeal court portrays the best interest of the child and child’s will in custody battles. This was explored through a qualitative content analysis and a thematic analysis of verdicts. This study was based on power perspectives. The results shows that the verdicts portrays the best interest of the child as individual based and having parents with the ability to care. According to the verdicts, it is also in the best interest of the child to have continuity and live in a conflict free environment. The verdicts portrays the child’s will as affected and expressed by others. In some verdicts the child's will is invisible. As described by the verdicts, the significance of the child’s age and maturity is often dependent on how old the child is and how affected the child seem to be by others. Some verdicts write about the child’s future age and maturity and their future possibilities to affect verdicts.

Keywords: interest of the child, custody battles, appeal court, child’s will

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Problemformulering.....	5
1.2 Syfte.....	8
1.3 Frågeställningar.....	8
2. Barnets bästa och vårdnadstvister	9
2.1 Vad säger lagen?.....	9
2.1.1 Barnets bästa.....	9
2.1.2 Barnets vilja.....	10
2.1.3 Barnets ålder och mognad.....	10
3. Orientering av kunskapsläget	12
3.1 Avgränsning av kunskapsläget.....	12
3.2 Barnets bästa.....	12
3.3 Barnets vilja.....	13
3.4 Barnets ålder och mognad.....	15
3.5 Sammanfattning av kunskapsläget.....	16
4. Teoretiskt perspektiv	18
4.1 Vad är makt?.....	18
4.1.1 Tredimensionell makt.....	19
4.2 Barn och makt.....	19
5. Metod och metodologiska överväganden	21
5.1 Förförståelse.....	21
5.2 Kvalitativ innehållsanalys.....	21
5.3 Urval.....	22
5.4 Analysmetod.....	23
5.5 Tillförlitlighet.....	24
5.6 Metodens förtjänster och begränsningar.....	24
5.7 Etik.....	25

6. Resultat och analys	27
6.1 Framställningen av barnets bästa i vissa av hovrättens domar.....	27
6.1.1 Individbaserat och olika för alla.....	27
6.1.2 God omsorgsförmåga.....	28
6.1.3 Kontinuitet.....	29
6.1.4 Konfliktfri miljö.....	30
6.2 Framställningen av barnets vilja i vissa av hovrättens domar.....	33
6.2.1 Barnets vilja uttryckt av dem själva.....	33
6.2.2 Barnets vilja påverkat av andra.....	35
6.2.3 Barnets vilja uttryckt av andra.....	37
6.2.4 Barns vilja är osynlig.....	38
6.3 Betydelsen av barnets ålder och mognadsnivå.....	39
6.3.1 Hög ålder.....	39
6.3.2 Barnets mognadsnivå utifrån hur mycket barnet har påverkats av andra.....	41
6.3.3 Framtida betydelse av barnets ålder och mognad.....	42
7. Avslutande diskussion	43
Referenslista	44

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Kärleken varar inte alltid för evigt och orden “..tills döden skiljer oss åt”¹ har inte heller samma mening och betydelse som det hade en gång i tiden. Året 2014 slutade ca 50% av äktenskap i skilsmässa i Sverige (SCB, 2015). Varför den ökning har skett finns det flera spekulationer om, en av dem är att man idag kan få igenom en skilsmässan nästan omedelbart om båda parterna är överens om att gå skilda vägar och man inte har barn (Bergman & Rejmer, 2017 s. 1). Det är dock svårare när barn är inblandade (ibid). Föräldrar som har barn som är under 16 år gamla måste vara separerade på en sex månaders prøvotid samt betänketid för att sedan kunna få skilja sig, om det är det parterna fortfarande vill (Bergman & Rejmer, 2017 s.1). Den önskvärda situationen för barnet efter att föräldrar separerar eller skiljer sig skulle vara att de tillsammans kommer överens utan konflikter och har gemensam vårdnad om barnet med barnets bästa i centrum (1§ 6 kapitlet, föräldrabalk). Kan föräldrarna inte komma överens om gemensam vårdnad eller vem som ska ha vårdnaden så kan det leda till att en konflikt, med andra ord en vårdnadsvist, inleds. När två föräldrar i en konflikt inte kan komma fram till beslut i frågor om boende och vårdnad över barnet så får en domstol kliva in och ta de besluten åt dem (Bergman & Rejmer, 2017 s.2).

Bergman & Rejmer (2017) menar vårdnadstvister har ökat tydligt i Sverige. Från år 2000 fram till 2013 så har man sett en ökning på 60% i antalet vårdnadstvister som sker i landet (ibid). Av de föräldrar som beslutar att separera eller skilja sig så är det 14 % av de barnen som har varit med om en vårdnadsvist (Bergman & Rejmer, 2017 s.2). Socialstyrelsen (2011, s.7) skriver i sin rapport om barnet i vårdnadstvister att år 2012 så var det ca 7 500 vårdnadsutredningar hos socialtjänsten som berörde barn. För att domstolen ska kunna fatta ett sådant beslut så behöver den ett underlag och det underlaget blir bland annat en vårdnadsutredning som den aktuella socialtjänsten gör på begäran av den domstolen som vårdnadstvisten är aktuell i (Socialstyrelsen 2011, s. 9). Socialtjänstens roll och ansvar i en vårdnadsutredning blir då att utse vårdnadsutredare som ska intervjua föräldrarna och familjemedlemmar samt andra aktuella

¹ Svenska kyrkans vigsel ord

personer som kan tillföra viktig information till utredningen (Socialstyrelsen 2011, s. 12).

Viktigaste personerna som också blir aktuella i en vårdnadsutredning är barnen, men resultat visar att barnen inte alltid får komma till tals i samband med vårdnadsutredningar (ibid).

Enligt svensk lagstiftning ska beslutet om vem som bör ha vårdnaden, var barnet ska bo samt vem som får umgängesrätt tas med hänsyn till barnets vilja, men det ska tas med barnets ålder och mognad i beaktande (2 a § 6 kapitlet föräldrabalken). Det är även så att barn har rätt till en talan, som är artikel 12 i FN:s Barnkonvention, finns även tolkad i vår egna lagtext. I 19§ i 6 kapitlet i föräldrabalken så står det att barnet har rätt att göra sin röst hörd i domstol om det är så att barnet inte kan komma till skada på grund av det.

Den kroatiska forskaren Branka Rešetar och den amerikanska forskaren Robert Emery gjorde en studie om barns juridiska rättigheter i olika europeiska länder, bland annat Sverige. De menar på att trots att lagen ännu inte säger att vårdnadsutredarna måste ta kontakt med barnet under en vårdnadsutredning, så är det något som har ökat med åren i Sverige (Rešetar & Emery, 2008 s. 68). Däremot är det inte alltid så att vårdnadsutredarna har samtal med barnen, ibland har utredarna endast till exempel en bild av barnets nuvarande boendesituation för att sedan kunna avgöra om det är "bra nog" gällande beslutet om vårdnad boende (ibid). De håller endast i konkreta samtal tillsammans med barnen om det finns synnerliga skäl till det, till exempel vid misstankar om våld eller missbruk (ibid). Den amerikanska forskaren Richard A. Warshak (2015 s. 58) har liknande resonemang i hans internationella forskning där han menar på att barnets vilja och bästa bör vara huvudkriteriet i beslutsfattningen i en vårdnadstvist i frågan om barnets vårdnad och boende, och inte tron om att det är föräldrarnas rättighet att träffa barnet utan att det är barnets rätt att träffa föräldrarna. Warshak (2015) menar att det är barnets vilja och barnets bästa som borde vara det centrala i att påverka vilket beslut som fastställs i vårdnadstvister, framför allt tonåringars.

Yvonne Darlington är en australisk forskaren som gjorde en studie där hon jämför Sverige och Australien och intervjuar unga vuxna som deltagit i vårdnadsutredningar som barn. Darlington

(2006) menar att man alltid bör prata med barnet för att ta reda på deras vilja i en vårdnadsutredning, men det är inte alltid de får chansen till det (ibid). Det har även visats sig att barn som får delta i en vårdnadsutredning, får ofta inte det gjort klart för sig att det är faktiskt en vårdnadsutredning de deltar i (Darlington, 2006 s. 52). Hur barn påverkas av föräldrars separation samt skilsmässa har varit ett väl utforskat ämne. Barns inflytande på den faktiska vårdnadstvisterna i domstolen inte varit ett ämne som fått så mycket uppmärksamhet (Darlington, 2006 s. 52).

Vårdnadskonflikter påverkar barnet och hur barnets framtid kommer att se ut. Diane Pranzo (2012, s. 60) gjorde en studie om hur mycket barn får komma till tals i rätten i både Sverige och USA. Pranzo (2012, s. 61) anser att i Sverige försöker vi lägga stort fokus på att barn ska få en chans att påverka sin framtid. Att de ska få chansen till att påverka deras nuvarande situation samt kunna påverka deras egna framtid (ibid). Eva Ryrstedt (2009) uttrycker liknande resonemang i sin artikel om barnets bästa och vilja i domstol, att barn har aldrig fått den rollen där de kan påverka sin egna framtid. Barnens åsikter tas ofta i beaktande om en vuxen är närvarande som kan understryka barnets bästa (ibid). Besluten som domstolen sedan tar är avgörande inte bara för föräldrarna och barnen i just den aktuella situationen utan även framtiden för alla aktuella parter.

Den ökning av vårdnadstvister som sker i Sverige har även lett till att forskningen kring varför föräldrarna hamnar i tvister ökat. En ökning i det förebyggande arbetet sker men däremot upplyses inte problematiken över hur barn påverkas av besluten samt hur pass stor inverkan barnen har över besluten som sker i en vårdnadstvist. Lindqvist & Nygren (2015, s. 94) framhäver att det sociala arbetet kan kännetecknas som ett arbete som sker mellan individ och samhälle med fokus på problemsituationer för enskilda individer, grupper eller ibland även hela samhället. Det lägger fokus på individer som är i utsatthet i samhället eller andra problematiska situationer (ibid). Denna studie blir relevant för socialt arbete då den inriktar sig på barn i en problematisk situation då de inte alltid får chans att komma till tals i vårdnadsutredningar och får då aldrig en chans att påverka sin framtid (Socialstyrelsen 2011, s. 15). De får i vissa fall inte en

chans att uttrycka sin vilja i frågan om vårdnad och boende som är beslut som bör tas med deras bästa samt deras vilja i beaktande (Socialstyrelsen 2011, 15; Pranzo 2012, s. 61; Warshak 2015 s. 58). Studiens ämne om barnets bästa och barnets vilja i vissa av hovrättens domar blir därför viktiga att undersöka då beslutet som tas påverkar många människor som är inblandade i en vårdnadsvist. Det påverkar barn och hur deras framtid kommer att se ut och varje människa, oavsett ålder, bör beaktas som sin egen person som bör få chans att påverka sin egna framtid.

1.2 Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur barnets bästa och vilja framställs i vissa hovrättsdomar om vårdnadsvister som inte är äldre än 15 år, samt hur betydelsen av barnets ålder och mognad beskrivs.

1.3 Frågeställningar

- Hur framställs barnets bästa i vissa hovrättsdomar i vårdnadsvister?
- Hur framställs barnets vilja i vissa hovrättsdomar i vårdnadsvister?
- Hur beskrivs betydelsen av barnets ålder och mognad i vissa hovrättsdomar i vårdnadsvister?

2. Barnets bästa och vårdnadstvister

2.1 Vad säger lagen?

I detta kapitel så kommer de lagar och propositioner presenteras även relevant juridisk litteratur och forskning. Det finns många bestämmelser som kan relateras till ämnet men i detta kapitel så kommer bara de mest väsentliga att presenteras. Barnkonventionen har tagits i beaktande till studien då den finns tolkad i svensk lagtext men än så länge har den inte inkorporerats i svensk lag så den har inte presenterats i avsnittet (Prop. 2017/18:186). Däremot finns det anledning att nämna att i juni 2018 så bestämde riksdagen att FN:s barnkonvention om barnets rättigheter kommer att träda kraft i svensk lagstiftning från och med den 1 januari 2020 (ibid).

2.1.1 Barnets bästa

Enligt FN:s barnkommitté så bör begreppet barnets bästa betraktas som en värdeprincip (Schiratzki, 2017 s. 33). Schiratzki (2017 s. 33) skriver att beslutsfattaren i fråga om vårdnad och boende för barnet ska kunna ha öppna bedömningar om vad barnets bästa är med det som en lagreglerad riktlinje. Den svenska lagstiftningen har länge innehållit paragrafer som uttryckligen ska beskriva vad som är barnets bästa. Barnet har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran (1§ 6 kapitlet, föräldrabalken). Enligt 2 a§ 6 kapitlet föräldrabalken är det för barnets bästa som barnet bör ha en relation med båda sina föräldrar, det gäller även släktingar eller andra personer som kan stå barnet nära och barnet själv önskar att ha en sådan relation. I propositionen (2005/06:99) så betonar även regeringen att begreppet "barnets bästa" inte längre får användas slentrianmässigt. Juristen Anna Singer (2012 s. 18) uttrycker att en förståelse om begreppet barnets bästa är att det bör få mer utrymme till att uttryckas i lagstiftning. Barnets bästa bör vara en rättslig målsättning i alla ärenden och innebörden av det är att besluten ska tillgodose barnets behov i bästa förmån (Singer, 2012 s. 34). Singer (2014 s. 3) skriver även i sin artikel att barnets bästa hänvisas ofta enbart till lagstiftningen men det måste också lösa den konkreta konflikten som är i en vårdnadstvist. Barnets bästa kan uppfyllas i form av att gemensam vårdnad tilldelas föräldrarna då det är både för barnets bästa att leva med båda sina föräldrar samt att det även i vissa fall bli en lösning på konflikten (Singer, 2014 s. 4). De svenska förarbetena beskriver även att barnets bästa bör ses som en tolkningsplan med en utgångspunkt som kan delas in i två

perspektiv, det objektiva och det subjektiva perspektivet (Schiratzki, 2017 s. 36). Det objektiva perspektivet är när en beslutsfattare med erfarenheter och kunskap gör bedömningar för vad som är barnets bästa och det subjektiva perspektivet är när barnet själv får uttrycka sin vilja som en form av barnets bästa (ibid).

2.1.2 Barnets vilja

Johanna Schiratzki (2017, s. 43) uttalar sig om att barn betraktas ha samma rättigheter som vuxna människor har. I 19§ i 6 kapitlet i föräldrabalken så står det att barnet har rätt att göra sin röst hörd i domstol om det är så att barnet inte kan komma till skada på grund av det. Den lagen klargör även för oss att det är barnets rättigheter och vilja som bör vara i fokus, och att det ska framgå under den rättsliga processens gång och för att förbättra barnets rätt att komma till tals och uttrycka sin vilja i domstolen så finns det ändringar om att socialnämnden bör upplysa domstolen om det anses vara lämpligt eller inte att barnet själv bör få chans att uttrycka sin vilja (Prop. 2005/06:99). Eva Ryrstedt (2009 s. 7) beskriver i sin artikel att de uttalandena som görs i propositionen (2005/06:99) gör att det är viktigt att domstolar samt socialtjänsten som verkställt vårdnadsutredningen redogör för barnets egna vilja. Singer (2012 s. 29) formulerar liknande resonemang utifrån samma proposition, att barnets rätt att komma till tals i vårdnadstvist frågor har efter propositionen (2005/06:99) trätt kraft i praktiken mer än tidigare. Det finns även synpunkter på att barnets vilja bör gå före barnets bästa i vissa ärenden, om det inte finns synnerliga skäl till att gå emot barnets vilja (Singer, 2012 s. 32). Singer (2012 s. 34) diskuterar kring betydelsen av barnets vilja och hon menar på att barnets vilja är det som bör väga tyngst i beslut gällande frågor om vårdnad och boende för barnet. I frågor om vårdnad och boende för barnet så bör barnets vilja tas i beaktande och inte föräldrarnas (2 a§ 6 kapitlet, föräldrabalken). Det finns ingen lagstadgad rätt för föräldrarna till att träffa barnet, om barnet inte vill det själv eller om det inte anses vara i barnets bästa och vilja.

2.1.3 Barnets ålder och mognad

Sedan lagändring 2006 i FB om förstärkning av barnets rätt att komma till tals så har barnsamtalen ökat, men det är endast om det anses lämpligt (Socialstyrelsen, 2011 s. 13; Prop.

2005/06:99). I frågan om det är lämpligt med barnsamtal så är det ålder och mognad som tas i beaktande. I Socialstyrelsens rapport (2011) skrivs det att det är många kommuner som tillämpar en modell där de alltid träffar barnet i frågan om vårdnadstvist minst en gång under utredningen och om barnet är under 6 år gammalt så observeras barnet tillsammans med förälder. I den svenska lagen så står det att barn ska beaktas som egna personer, inte utifrån deras föräldrar eller andra närstående (1§ 6 kapitlet, föräldrabalken). Alla beslut som rör barnet ska vara i barnets bästa och det ska tas med hänsyn till barnets ålder och mognad (2a§ 3 stycket 6 kapitlet, föräldrabalken). Eva Ryrstedt (2009 s. 11) diskuterar i sin artikel hur barnets ålder och mognad påverkade hur domstolar ser på barnets vilja samt att det ofta förekommer att domstolar endast tar upp barnets vilja om barnet var äldre. Liknande resonemang framför Singer (2012 s. 34) där hon uttrycker att domstolar bör beakta barns vilja utifrån egna individer oavsett ålder samt mognad även om de har en vuxen vårdnadshavare närvarande.

3. Orientering av kunskapsläget

3.1 Avgränsning i kunskapsläget

För att kunna hitta forskning som är mest relevant för att ta reda på vad som menas med barnets bästa samt barnets vilja i frågan om vårdnad och boende så LUBsearch använts som sökmotor. Sökorden som använts i sökmotor har både varit svenska samt engelska för att bredda resultatet av relevant forskning. Sökorden har varit: interest of the child, custody battle, visitation rights och de har använts i olika kombinationer tillsammans. För att inte gå alltför långt tillbaka i tiden, då både lagstiftningar samt utförandet av vårdnadsutredningar har ändrats genom åren. Därför har de inhämtande artiklarna inte varit äldre än 15 år. Till studien så har även forskning kring barnets bästa och vårdnadstvister använts samt tidigare forskning om föräldraförmåga. Det forskningsfälten inkluderar flera olika ordningar som till exempel psykologi, sociologi och främst socialt arbete som varit av mest relevans för studien. Artiklarna och forskningen som valts till studien har haft relevans för studiens syfte om barnets bästa och viljas framställning i hovrättens domar samt då de berör områden i svenskt socialt arbete om barn samt vårdnadstvister.

3.2 Barnets bästa

Barnets vilja och föräldrarnas vilja är inte alltid densamma, och barnets bästa i en situationen kanske inte är densamma i en annan situation då varje individ är unik i sig (Warshak, 2015 s.57). Barnets bästa har visat sig i många tillfällen skilja sig åt men vissa grundprinciper förblir detsamma (ibid).

Socialstyrelsen (2011 s. 26) skriver i sin rapport om att barnets bästa är ytterst relativt. Barnets bästa är något som alltid bör tas i beaktande och det grundar sig i en god omsorgsförmåga samt kontakt med båda sina föräldrar (Socialstyrelsen, 2011 s. 27). Föräldraförmågan och förmågan att kunna ge omsorg till sitt barn är även en av grunderna för BBiC, Barnets Bästa i Centrum och det är en utgångspunkt som många vårdnadsutredare använder sig av i bedömningen till en vårdnadsvist (ibid). Några av de grundläggande behoven som barn har är omvårdnad samt skydd och det är viktiga faktorer som bör övervägas (Singer, 2012 s. 34). Blomqvist & Heimer (2016 s.

794) framför liknande resonemang om att det är även viktigt för barn, framförallt de mindre barnen, att ha kontinuerligt i form av trygghet där de även får chans att ha sociala relationer och god hälsa. Den tryggheten kan bland annat vara ett stabilt boende, eller åtminstone ett stabilt växelvist boende med fasta rutiner och vanor som i sin tur leder ett tryggt boende som är en av barnets bästa grundprinciper (ibid).

Singer (2012 s. 34) beskriver att barnets bästa kan fördelas in i två olika perspektiv, det objektiva- och det subjektiva perspektivet. Det objektiva perspektivet är när en beslutfattare, en vårdandsutredare, bedömer vad som är barnets bästa utifrån sin egna erfarenhet samt tidigare forskning och kunskap (ibid). Det subjektiva perspektivet är när barnet själv får uttrycka sina åsikter och intresse för vad som han eller hon anser vara sitt bästa (ibid). Blomqvist & Heimer (2016 s. 791) uttalar sig om att det även är viktigt för barnet att bo med sina två föräldrar. Att det är det som är barnets bästa, som den svenska lagen säger, så att barnet får goda sociala relationer, utveckling samt trygg familjesituation (Blomqvist & Heimer, 2016 s.792; 2 § 6 kapitlet föräldrabalken).

3.3 Barnets vilja

Rešetar & Emery (2008) tar upp i sin artikel är att det de barn som väl för delta i vårdnadstvisten, får inte göra det så mycket som man skulle önska att de fick. Det är även vanligt att små barn inte får delta alls i ärenden om vårdnad och boende för barnet själv (ibid). Likartade resonemang framför (Rejmer, Röbeck & Eriksson, 2013 s. 35) om att barn får inte stort utrymme i en vårdnadsutredning och det i sin tur leder till att de inte får stor chans att uttrycka sin vilja. Liknande samband kan man se i svensk forskning där Anna Singer (2012 s. 30) där hon skriver att yngre barn ofta inte får samma chans som äldre barn att uttrycka sin åsikter. Det jämförs i Socialstyrelsens (2011 s. 24) rapport där de hänvisar till vårdnadsutredare som berättar om att småbarn inte ofta får delta i samtal där de får chans att uttrycka sin vilja, men de åtminstone observeras tillsammans med föräldrarna. Där kan man se ett samband med Darlingtons (2006) studie där hon intervjuade unga vuxna som varit involverade i deras föräldrars vårdnadstvister som barn. De som deltog i Darlingtons (2006) studie där hon jämför barns talan i rätten med

Sverige och Australien, kan berätta om att de hade varit med om minst 1 intervju med en vårdnadsutredare, men nästan ingen av dem förstod vad syftet med intervjun var för någonting. De hade heller aldrig rätt ut blivit tillfrågade om vilken förälder de ville bo med, utan frågor som de hade fått besvara var gällande familjens nuvarande situation. I studien berättade även flera av respondenterna att de känt sig pressade av vårdnadsutredare att välja sida, med andra ord att välja en förälder som de föredrog (Darlington, 2006 s. 56). Det är inte heller helt ovanligt att barn känner sig pressade av vuxna att säga vad de vuxna förväntar sig att de ska säga, istället för att endast säga sina egna åsikter och på så sätt uttrycka sitt egna intresse över situationen (ibid). Flera av deltagarna hade även känt att även om vårdnadsutredare hade frågat efter deras åsikter så kändes det ändå tvingat och inget de lyssnade på eller tog intresse av i vilket fall (Darlington, 2006 s. 59). Det var även inte bara i frågan om vilken förälder de helst ville bo hos vårdnadsutredare hade visat bristande intresse, utan det hade även pågått för flera av respondenterna under hela intervjuens gång (ibid). En vanlig känsla som förekom hos respondenterna var att det kändes "tvingat" av vårdnadsutredare att fråga barnen fast de helst ville gå därifrån och intervjua föräldrarna då det kändes som om deras svar var mer relevanta (ibid).

Som ovan nämnt skriver Blomqvist & Heimer (2016 s.790) att den svenska lagen har i vissa lägen framstått som världsledande i faktumet att engagera barnen och deras intresse i den rättsliga processen att fatta ett domslut gällande vårdnad och boende för barnet. Det är för att det ska i sin tur förhoppningsvis leda till att domslut som fattas blir de bästa för barnet och inte något som kan komma till skada för barnet (ibid). Det har vid flera tillfällen blivit så att i brist på barnets vilja i vårdnadsutredningar så har beslutet fattas utifrån till största del vad föräldrarnas vilja varit (Blomqvist & Heimer, 2016 s. 792). Om det inte fanns misstankar på våld eller andra faror eller risker för barnet, och föräldern/föräldrarna ansågs vara goda föräldrar, så tog man föräldrarnas vilja framför barnet (ibid). I vårdnadsutredningen när det sker samtal med föräldrarna så har deras uppfattning en stor roll och vad man sedan bör jämföra är om den uppfattningen stämmer överens med barnet, vilket blir omöjligt om man inte samlat in barnets uppfattning (Socialstyrelsen, 2011 s. 26; Blomqvist & Heimer, 2016 s. 793). Sedan

propositionen (2005/06:99) samt lagändring som kom som följd har det blivit förändring i vårdnadsutredningar. Eva Ryrstedt (2009 s. 6) uttrycker sig i sin artikel om att det är viktigt att vårdnadsutredare kan presentera barnets inställning i någon form till domstolen i och med vårdnadstvisten. Vidare skriver Ryrstedt (2009 s. 6) att utifrån de nya vårdnadsregler så bör barnet även få chans att uttrycka snabbyttranden om det är lämpligt och de ska i sin tur presenteras till den aktuella domstolen.

I en vårdnadstvist så har de visat sig vara 80% av de barnen som varit berörda hade en egen åsikt om hur deras boendesituation skulle se ut, men av de 80% så var det inte många som faktiskt fick sin röst hörd eller kunde påverka det avgörande domslutet (Blomqvist & Heimer, 2016 s. 799).

3.4 Barnets ålder och mognad

Vad som menas med barnets ålder och mognad beror helt på situationen, då alla barn är unika olika individer (Warshak, 2015 s. 57). Det är inte vanligt att barnen får en chans att säga sina åsikter och sitt intresse i en vårdnadsutredning men när det väl sker så är det oftast tonåringar (ålder 13+) som får en chans att tala (Warshak, 2015 s.72). Det är för att tonåringar bör beaktas som de unga vuxna de faktiskt är (ibid). Även om åldern är lagom hög så står det även att man bör ha mognadsnivå i beaktande, då de två begreppen inte betyder samma sak. Liknande resonemang finns även i svensk forskning och framförs av Singer (2012 s. 30) att barn bör oavsett ålder och mognad kunna beaktas som egna individer samt tas på allvar även om de står bredvid en vuxen vårdnadshavare. Detta kan även jämföras med annan svensk forskning där exempelvis Socialstyrelsen (2011 s. 25) skriver i sin rapport om att det är vanligt att äldre barn (oftast över 12 år) får chans att uttrycka sin vilja i ett separat barnsamtal. Barn som är yngre än ca 6 år bör åtminstone observeras tillsammans med föräldrarna (ibid).

Barns utveckling sammanfattas av två begrepp, vilket är barns biologiska utveckling och deras psykiska mognadsnivå (Benson & Elder, 2011 s. 1646). Även om tonåringar, som ovan nämnt, bör beaktas som unga vuxna så har de inte fullt ut utvecklats biologiskt och konsekvensen är något som vissa inte fullt utvecklade förrän 18 årsåldern (Warshak, 2015 s.72; Benson & Elder,

2011 s. 1647). Tonåringars beslut kan ibland vara bristande i faktorn att vara för deras egna bästa (Warshak, 2015 s.72). Beslutet de fattar kan vara beroende på vilken förälder som lovar dem mest, vilken förälder som ställer minst eller mest krav och ibland kan de vara påverkade av andra sociala relationer såsom kompisar (ibid). Det är där de brister även i sin mognadsnivå, även fast de haft en ålder som en tonåring, eller med andra ord en ung vuxen (ibid). Det är även i tonåren som man har lättast för att påverkas av andra såsom sina föräldrar eller vänner beroende på vem eller vilka som står han eller hon närmast vilken sedan kan visa sig i beslutet som tonåringen fattar (Warshak, 2015 s. 74). Ett problem som då kan uppstå är att tonåringens åsikter kanske inte är han eller hennes egna, vilket blir då svårt att ta med i det avgörande domslut beslutet, även fast de ska beaktas som egna individer (Warshak, 2015 s.74; 2 § 6 kapitlet, Föräldrabalken).

3.5 Sammanfattning av kunskapsläget

Barnets bästa kan definieras på olika sätt (Warshak, 2015 s. 72). Det beror också på vilket barn man talar om och beroende på hur deras situation ser ut så alla individer är olika (ibid). Barnets bästa kan delas in i två perspektiv som är det objektiva perspektivet samt det subjektiva perspektivet (Singer, 2012 s. 30). Det grundar sig även i att föräldrar består en god omsorgsförmåga och kan tillgodose barnets behov samt se till att barnet känner trygghet och känner sig skyddad (Singer, 2012 s. 34; Socialstyrelsen, 2011 s. 24).

Blomqvist & Heimer (2016) skriver att det är barnet själv som ska vara i fokus i sådana beslut som rör barnet, och inte föräldrarna. Även om majoriteten av samtalen under vårdnadsutredningen sker tillsammans med barnets föräldrar så är det samtalet med barnet själv som borde prioriteras mest (ibid). Det är för att på så sätt så kan barnets vilja få visas tydligare, även om det inte alltid framgår under barnsamtalet (Blomqvist & Heimer, 2016 s.791). Barnets bästa och vilja är det barnsamtalet ska fokusera på att komma fram till, men det är ofta under barnsamtalet som det kan kännas tvingas och att barnen inte själva får en chans att uttrycka sina åsikter för vårdnadsutredaren (Darlingtons, 2006 s.56). Flera barn har ibland upplevt att vårdnadsutredaren egentligen inte är ute efter barnets åsikter, utan gör det för att processen upplägg säger det och att det istället vill återgå till föräldrarnas samtal och fokusera på dem (ibid). Det är även viktigt att barnets inställning på något vis presenteras inför domstolen av

vårdnadsutredningen, om det är enskilt barnsamtal eller observation tillsammans med föräldrarna (Ryrstedt, 2009 s. 6).

Sverige har tidigare varit världsledande på att presentera barns vilja i vårdnadstvister under den rättsliga processen, istället för att endast utreda föräldrarna och ta reda på deras åsikter och intresse (Blomqvist & Heimer, 2016 s. 790). Men även om det är bra, så är det många gånger det fattas barns egna ord eller viljor och det är oftast föräldrarna som får sin vilja att framstå mest under vårdnadsutredningen (ibid). De tillfällen man har tagit i akt att faktiskt prata med barnet själv under utredningen så kan känslan att barnen tvingas välja sida förekomma (Darlington, 2006 s.59). Det i sin tur kan leda till att barnet själv känner att han eller hon inte får en ärlig chans att uttrycka sina åsikter och sitt intresse utan då blir påverkad av andra istället (ibid).

Barn ska få en ärlig chans att uttrycka sina egna chanser i frågan om vårdnad och boende gällande dem och det gör man i beaktning av barnets ålder och mognad (2 a§ 6 kapitlet, Föräldrabalken). Barn ska även beaktas som egna individer och få en chans till att uttrycka sin vilja oavsett ålder samt om det är en vuxen vårdnadshavare närvarande (Singer, 2012 s. 33). Barns utveckling är något som beräknas på både barnets biologiska utveckling samt den psykiska mognadsnivån (Benson & Elder, 2011 s. 1646). När barn växer och utvecklas så är det vanligt, framförallt i tonåren, att de känner stor inflytande av andra i deras åsikter (ibid). Därför är det viktigt att komma ihåg att även om barnet är mogen, och har den åldern som anses vara lämplig att delta i den rättsliga processen under en vårdnadstvist, så kan det bli så att barnet inte uttrycker sina egna åsikter utan uttrycker någon annans inflytande istället (Benson & Elder, 2011 s. 1646; Blomqvist & Heimer, 2016 s.790; Darlington, 2006 s. 59).

4. Teoretiskt perspektiv

I den här studien så har olika aspekter av maktperspektivet använts för att kunna analysera maktskillnader i domar i relation till hur barnets bästa och barnets intresse framställs i domar. Ett maktperspektiv blir centralt i denna studie i frågan om makten har inflytande över vårdnadstvist domslutet och i sådana fall i vilken grad.

4.1 Vad är makt?

Maktperspektivet har historiskt sett haft en negativ föreställning, det är något som kan bero på att man faktiskt inte förstår fullt vad makten kan bidra till olika relationer (Foucault, 2008 s. 206). Det rör sig tillbaka ända till 1800-talet där man började försöka förstå hur samhällets byggs upp och de teorierna landade ofta i att man försöker utgå från vem det är som har makten och hur den makten bidrar till uppbyggnaden av samhället i sig (ibid). Engelstad (2006 s.15) uttrycker att den negativa betydelsen som makt kan besitta kan spegla sig i att makt kan förekomma i form av härskartekniker samt våldsutövande. Med den moderna formen av makt som utspelar sig i byråkrati samt målstyrning så har makt fått en mer neutral betydelse (ibid s. 16). Begreppet makt kan även ses som en förmåga att få någonting att hända, en del av en förändringsprocess (ibid).

Maktperspektivet har utvecklats genom tiderna. Makten har i sig varit ett bestående begrepp, men frågan om vem eller vilka som har varit "ägare" av den bestående makten har varierat genom tiderna (Foucault, 2008 s. 208). De som hade makten förr i tiden var ofta kungadömen eller den rådande religionen men i de moderna samhället har det varit teknologin som haft makten (ibid). Ofta kan det uppstå maktkamper men skillnaden från dåtiden till nutiden är att idag så har man skapat ett system av domstolar, lagar och regler som i praktiken ger människorna i samhället en chans att kunna lösa konflikter då de inte längre kan göra det sinsemellan varandra (ibid). Den juridiska makten är något som funnits länge och fortfarande väldigt aktuellt i det moderna samhället (Foucault, 2008 s. 209). Det är vanligt att den juridiska maktföreställningen handlar om vad man får, eller inte får göra i samhället men i själva verket är det ett hjälpmedel som är skapat som en form av opartiskt makt som hjälper till så att samhället fungerar (ibid). Den juridiska makten har länge kritiserats då det man utgår från är att rätten och

staten i sig besitter på väldigt mycket makt jämfört med resterande människor i samhället (ibid).

4.1.1 Tredimensionell makt

Lukes (2008 s. 115) skriver att makt kan beskrivas i olika dimensioner, beroende på maktens utövande. Makt kan utövas över någon annan och det kan ske med någon samtycke och ibland även utan (Lukes, 2008 s. 116). Lukes (2008 s. 116) beskriver det som att begreppet makt har en tredje dimension som tillhandahåller sig i att försäkra sig om att individen har ett frivilligt samtycke till dominans. Börjesson & Rehn (2009 s. 51) fördjupar sig i Steven Lukes teori om tredimensionell makt och beskriver det som att uppfattningen av makt blir då att makten i sig påverkar individer så att de gör något som de tidigare aldrig skulle ha gjort. Den endimensionella synen på makt är individerna själva som har olika resurser men i deras handlingar skapas konflikter för olika eller ibland samma intresse (ibid, 2009 s. 52). Den andra planen av dimensionell makt blir då när man låter någon annan fatta beslutet i konflikten åt en (ibid). Slutligen blir den tredje dimensionen av makt att man manipuleras till att göra som andra vill, eller låta andra fatta beslut för en men man har inte medvetet kunnat ge sitt frivilliga samtycke till det (Lukes, 2008 s. 116; Börjesson & Rehn, 2009 s. 54).

4.2 Barn och makt

Maktperspektivet och med inriktning på den juridiska maktföreställningen blir relevant för denna studie utifrån att se vilken makt som en domstol besitter i sina domslut för vårdnadstvister gällande vårdnad och boende för barn. Förändringsprocessen som makt kan vara en metod för blir vårdnadstvist ett exempel över (Engelstad, 2006 s. 16). Vårdnadstvisten är ett sätt att föräldrarna påbörjade en form av maktutövande mot varandra men det slutade med att de inte kan gemensamt komma överens om ett beslut så en domstol måste fatta det beslutet åt dem för att kunna lösa konflikten (Engelstad, 2006 s. 16; Foucault, 2008 s. 209).

Barns vilja och inställning till vårdnadstvist bör på något vis, om det är i form av enskilt barnsamtal eller observation tillsammans med föräldrarna, presenteras till den aktuella domstolen som fattar beslutet över vårdnadstvisten (Ryrstedt, 2009 s. 6; Socialstyrelsen, 2011 s. 24). Det är

dock inte alltid man kan ta barnets vilja i beaktande då det ibland kan ha påverkats av någon annan, i många fall en förälder (Socialstyrelsen, 2011 s. 24; Benson & Elder, 2011 s. 1646). På så sätt kan Lukes (2008, s. 116) tredimensionella maktperspektiv visa sig i praktiken då barnets vilja påverkas av någon annan och barnet som individ gör eller säger något som det annars inte skulle gjort om inte till exempel en förälder påverkat barnet.

Ett annat aspekt på begreppet makt beskrivs av Schiratzki (2017, s. 43) där hon skriver om barnets rättigheter. Barnet har samma politiska rättigheter som vuxna och det menas med att de ska ha rätt att delta i utövandet av politisk makt (ibid). Vidare framför Schiratzki (2017, s. 43) att barnets rättigheter beskrivs ur ett makt- och skyldighetsperspektivet. Barns rättigheter presenteras utifrån olika begreppspar som till exempel: rätt-skyldighet (ibid). Utbildning är ett exempel på ett av barnets rättigheter, då blir det även i sin tur en skyldighet att tillgodose barnet med utbildning (ibid). Däremot menar Schiratzki (2017, s. 43) på att även om man innehar makt, så kan man inte tvinga till en ny rättslig relation. Föräldrarna som inte är barnets vårdnadshavare har rätt att begära att få prövas som lämplig vårdnadshavare, men barnet har däremot inget rätt till att ansöka om en annan vårdnadshavare (ibid).

5. Metod och metodologiska överväganden

I denna del så kommer valet av metod för denna studie att presenteras och motiveras. Urval, metodens förtjänster och begränsningar, tillförlitlighet och etiska överväganden kommer också att presenteras.

5.1 Förförståelse

Valet av uppsatsämne samt metod grundar sig i nyfikenhet, då ämnet inte har förekommit ofta under socionomutbildningen. Valet av empiri till studien påverkades även av det nya intresse för domar och annan juridisk text jag fick under juridik kurserna som var under socionomutbildningen. Det i sin tur visade att jag hade en relativt vag förförståelse kring ämnet, framförallt hade jag inte mycket tidigare erfarenheter kring hovrättsdomar. Det valda ämnet samt materialet anser jag är inte bara relevant för människor som studerar till socionomer, utan även för alla människor som har barn och hamnar eller är på väg att hamna i en vårdnadstvist då det, som tidigare nämnt i problemformuleringen, skett en ökning av antalet vårdnadstvister genom åren. Innan arbetet med uppsatsen startade hade jag några fördomar om att det endast skulle finnas benämningar om äldre barn i vissa av hovrättens domar, jag trodde även att ibland kunde endast föräldrars åsikter förekomma i vissa av hovrätternas domar. Jag ansåg därför redan från början med arbetet med uppsatsen att det är viktigt att jag har ett öppet sinne genom arbetet samt analysen av det valda materialet för att säkerställa att mina egna fördomar inte ska på något sätt vinkla min analys.

5.2 Kvalitativ innehållsanalys

Denna studie bygger på en innehållsanalys av hovrättsdomar i vårdnadstvister för att på djupet kunna förstå hur hovrättsdomar framställer barnets bästa och barnets vilja så har en kvalitativ ansats använts. Kvalitativ forskning skiljer sig från den kvantitativa forskningen på så sätt att man hellre vill fokusera på ord, istället för siffror som man vanligtvis fokuserar på i en kvantitativ forskning (Bryman, 2018 s.454). I denna studie så är det analysen av den insamlade empirin som blir viktig och det kommer analysera genom tydliga forskningsfrågor. Det

kvalitativa forsknings sättet bygger på att man vill gå på djupet (ibid). I denna studie så kommer djupet nås genom tydliga frågeställningar, vilket är viktigt i kvalitativ forskning (Bryman, 2018 s. 460). Domarna kommer att analyseras med en kvalitativ innehållsanalys med en tematisk analys som analysmetod där domarna i helhet kommer att analyseras och färgkodas utifrån relevanta teman och begrepp. En kvalitativ innehållsanalys är när man använder olika varianter av datakällor för att hitta sitt material sedan kommer att analyseras, vilket har blivit ett vanligt forskningsmaterial för flera samhällsvetare (Bryman, 2018 s. 656). Den insamlade empirin till denna studie är officiella dokument från statliga myndigheter, domar. Statliga offentliga dokument kan bidra till forskning kring hur samhället ser ut eller hur samhället är uppbyggt (Boréus, 2011 s. 131). De texterna kan också generera en bild av människors föreställning om hur samhället ser ut och fungerar (ibid).

5.3 Urval

Det empiriska materialet som har inhämtats till denna studie är domar från hovrätten. Totalt har 12 domar analyserats. De domarna har blivit inhämtade av sökmotorn Zeteo. En dom är strukturerad på så sätt att först är det en presentation av de personerna som domen rör och sedan presenteras även domslut, vilket är det slutgiltiga beslutet som fattas av en domstol (Svenska domstolar, 2017). Efter det så presenteras även de yrkanden som deltagarna har haft gällande domen. Domen avslutas med hovrättens domskäl, vilket är en beskrivning av de synpunkter och andra påverkande faktorer som domstolen tar hänsyn till inför sitt domslut (ibid). I en del av domarna så har det gjorts hänvisningar från hovrätten till de domskäl som TR har haft.

Enligt Rennstam och Wästerfors (2012, s. 208) bör man påbörja avgränsningen i urvalet tidigt för att bidra till ordning i materialet samt göra det enklare att kunna markera och lyfta det som är mest relevant. Att avgränsa bidrar också till att det empiriska materialet som används i studien har störst relevans till studiens valda syfte och frågeställningar istället för att bidra med 1000 sidor orelevant analys av material (Bryman, 2018 s. 508; Rennstam & Wästerfors, 2012 s. 208).

I denna studie så har vissa av hovrättens domar använts. Den avgränsningen har gjorts på grund av att få ett bredare empiriskt material att välja mellan då det ofta är hovrätten som ofta fattar de slutgiltiga beslut i en vårdnadstvist gällande barns vårdnad och boende. Denna studie kommer inte att handla om umgängesbeslut gällande barn utan endast fokus på vårdnadstvister. Det finns heller ingen geografisk avgränsning i det inhämtade materialet då det har använts domar som fastställts runt om i olika hovrätter i Sverige till studien.

Denna studie bygger på ett målinriktad urval, vilket innebär att det inhämtade empiriska materialet ska göra det möjligt att kunna besvara de forskningsfrågorna som valts till studien (Bryman, 2018 s. 498). Urvalet har gjorts utifrån följande kriterier:

- Ingen dom har varit äldre än 2003, det vill säga inte äldre än 15 år.
- Domarna har bestått av en utförlig beskrivelse, i några fall både hovrättens vårdnadsutredning samt tingsrättens.
- Domarna har gällt barn mellan 3 och 17 år.
- Domarna har innehållit vardagligt problematik. Domar som framställt missbruk, sexuella övergrepp, våld etc har uteslutits ur studien.

5.4 Bearbetning och analys

Till denna studie så har hovrättsdomarna kodats utifrån ett tematisk analys, vilket innebär en sökning efter samband mellan olika begrepp och teman som visas i materialet (Bryman, 2018 s. 707). Den tematiska analysen påbörjades när alla domar samlats in. Alla domar lästes först igenom en gång för att få en översiktligt analys över vad domarna innehöll för kontext. Sedan gjordes en mer djupgående analys genom en färgkodning de olika teman samt begreppen som hittades i de utvalda domarna. Genom att färgkoda så fördelas viktiga begrepp och mönster in i olika färger för att kunna hålla isär dem (Färgkodningen var ett ytterligare hjälpmedel för att skapa struktur i det analyserade materialet samt gjorde det enklare att se mönster och samband mellan de olika domarna. De olika temana och begreppen som kommer att användas i kodningen

genom den tematiska analysen är kopplat till studiens valda syfte samt de valda forskningsfrågorna som beskriver hur barnets bästa och barnets vilja framställs i valda domarna.

5.5 Tillförlitlighet

Begreppen reliabilitet och validitet kopplas ofta till kvantitativ forskning och de begreppen beskrivs som olika slags mått på kvaliteten i forskningen (Bryman, 2018 s. 465). Många kvalitativa forskare föredrar att använda begreppet tillförlitlighet (Bryman, 2018 s. 467; Svensson & Starrin 2007 s. 210). Tillförlitligheten av kvalitativ forskning delas in i 4 stycken underkategorier som är trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt en möjlighet att styrka och konfirmera (Bryman, 2018 s. 467; Billquist & Johnsson, 2007 s. 57). I denna studie är att den sociala verkligheten som beskrivs görs med tydlighet, det är det som bidrar till studiens trovärdighet (ibid). Det begreppet stärks även av studiens pålitlighet då även forskningsprocessen har tydlig beskrivit genom studien (Bryman, 2018 s. 468). Genom att beskriva hur forskningsprocessen i studien har gått till väga tydligt, bidrar det till metoden och studiens tillförlitlighet i sig (ibid).

Att använda sig av offentliga dokument av en myndighet, som domar är, bidrar även till studiens tillförlitligheten då alla som läser studien kan sedan ta del fullt av det granskade materialet då de är offentliga (Billquist & Johnsson, 2007 s. 56).

5.6 Metodens förtjänster och begränsningar

Den kvalitativa metoden i form av en innehållsanalys har flera olika förtjänster men också ett flertal begränsningar. Den kvalitativa metoden i form av innehållsanalyser besitter även flera förtjänster. En populär förtjänst som får flera forskare att välja kvalitativa forskningssätt över kvantitativa är att flexibiliteten är större (Ahrne & Svensson, 2012 s. 17). Det finns fler valmöjligheter att analysera sitt inhämtade materialet samt hur det framtagna resultatet ska presenteras (ibid). En annan förtjänst med kvalitativ forskningen är att det insamlade materialet blir rikare än det insamlade materialet för kvantitativ forskning (Bryman, 2018 s. 488). Det rika materialet kan bidra till en djup förståelse för människors beteende i sociala situationer (ibid).

Den kvalitativa forskaren kan också få en förståelse av beteenden, värderingar samt åsikter vid vikten av olika begrepp som finns i det insamlade empiriska materialet (ibid).

En begränsning är att kvalitativ forskning beskrivs som subjektiv, med andra ord som personlig (Bryman, 2018 s. 484). Det i sin tur kan leda till att forskaren formar sin forskning utifrån sin egen förståelse istället för att presentera vad resultatet av forskningen visade (ibid). Eftersom materialet är mindre i en kvalitativ forskning så är det också svårt att generalisera resultaten (ibid). Att inte kunna generalisera den kvalitativa forskningen har även visat att det blir svårare för en samhällsvetare att i de stora dragen få rimliga svar över hur samhället ser ut samt de människors levnadsförhållanden (Ahrne & Svensson, 2012 s. 14).

5.7 Forskningsetiska överväganden

I alla forskningsstudier som görs så är de etiska övervägandena viktiga att ta i beaktning (Vetenskapsrådet, 2002 s.5). De fyra etiska grundkraven alltid beaktas och de är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och sist nyttjandekravet (ibid). Informationskravet menar på att alla som deltar i studien har rätt till information om studiens syfte. Samtyckeskravet innebär att deltagarna själva får bestämma om de vill medverka i studien eller inte (Vetenskapsrådet, 2002 s. 7 & 9). I denna studie där endast offentliga dokument har använts som empiri kan det vara svårt att informera samt begära samtycke från alla som varit delaktiga i domarna. Konfidentialitetskravet grundar sig i att alla uppgifterna om ingående personer ska handskas varsamt samt inte lämnas ut till obehöriga (Vetenskapsrådet, 2002 s.12).

Domarna som använts in denna studie innehåller, trots att alla domar är offentliga, känslig information och berör verkliga människor. Jag har haft tillgång till känslig information av alla människor som domarna har avsett. Med det i åtanke så har uppgifterna som funnits i domarna hanterats efter konfidentialitetskravet. Uppfyllandet av konfidentialitetskravet nås på bästa sätt innehållet i domarna som används till denna kommer inte vara personlig information, såsom namn eller annan geografisk information inte att redovisas i denna studie. Även då studien endast

har genomförts med en innehållsanalys av domarna, inte en analys över de personer som domarna berör så kommer alla respektive domar att döpas om. Utifrån Lindqvist (2018, s. 22) har jag valt av ytterligare forskningsskäl samt för att värna om den personliga informationen som domar innehåller så kommer domarnas ursprungliga målnummer inte att presenteras i studien. Domarna kommer därför att döpas om utifrån respektive hovrätt där domen fastställts samt nummer i ordning 1,2,3 osv efter alla 12 använda domar. Domarnas ursprungliga målnummer kommer att tillämpas i en separat bilaga som inte presenteras i slutet av studien men den har tilldelats till examinatoren.

Det sista kravet är nyttjandekravet och det menas med att alla uppgifter som samlas in till studien får endast användas för forskningsändamål och det har jag utgått från och endast använt domarna för att studiens syfte (Vetenskapsrådet, 2002 s.14).

6. Resultat och analys

Syftet med denna studie var att ta reda på hur barnets bästa och barnets vilja framställs i vissa av hovrättens domarna i fråga om vårdnad och boende samt hur betydelse av barnets ålder och mognad beskrivs. I detta avsnitt kommer alla resultat av analysen presenteras. Alla delar kommer även att kopplas till tidigare forskning samt olika aspekter av maktperspektiv.

6.1 Framställningar av barnets bästa i vissa av hovrättens domar

Barnets bästa är ett svårt begrepp, svårt att definiera samt svårt att avgöra. Vissa av olika hovrättens domar som använts i denna studie framställer barnets bästa som individbaserat, föräldrar med god omsorgsförmåga, kontinuitet för barnet och även att barnet får växa upp i en konfliktfri miljö.

6.1.1 Individbaserat och olika för alla

Enligt Warshak (2015 s. 57) är barnets bästa ett individbaserat begrepp, det kan inte finnas en övergripande generalisering som kan stämma in på alla barn, det är omöjligt. Singer (2012, s. 33) framför liknande resonemang i sin forskning i Sverige om barnets bästa där hon skriver att det är ett obestämt begrepp och kan variera över tiden. I **hovrätten för Västra Sverige (dom 4)** så skriver de att barnets bästa är individbaserat. I domen så har båda föräldrar ansökt om ensam vårdnad om barnet som var 5 år gammalt när domen ägde rum. Följande framställs i domen:

Vad som är barnets bästa bör i varje enskilt fall bestämmas utifrån en bedömning av de individuella förhållande.

I **hovrättens för Västra Sverige (dom 4)** framstår det att barnets bästa är olika för alla, ytterligare beskrivning vad det gällande barnets bästa är framstår inte i domarna. Detta kan även urskiljas i **Svea hovrätts (dom 2)**. Båda föräldrarna ansökte om ensam vårdnad om deras gemensamma barn efter deras separation men mamman var den som fick ensam vårdnad i detta fall. Barnet var 7 år gammalt när domen ägde rum. Det skrivs följande i domen:

I frågor om barnets vårdnad, boende samt umgänge måste prövas i varje enskilt fall om vilken lösning som är bäst för barnet.

Även där diskuterar de att barnets bästa är ett begrepp som blir individbaserat, att det inte finns en slutgiltig lösning om vårdnad boende för alla barn. Då barnets bästa anses som individbaserat samt är något som kan ändras över tiden kan även en maktaspekt ha betydande roll över vad som anses vara barnets bästa (Singer, 2012 s. 33; Foucault, 2008 s. 16). Foucault (2008, s. 16) menar på att vad som är makt samt vem som innehar den har ändrats genom tiderna och på så sätt ändrar det samhällets uppbyggnad. Det i sin tur kan leda till att barnets bästa som är individbaserade egentligen är en bestämd faktor av den som besitter på den nuvarande makten (ibid).

6.1.2 God omsorgsförmåga

Ett annat argument för vad som är barnets bästa, som förekom i flera domar, var att det är viktigt för barnet att ha föräldrar med god omsorgsförmåga. Singer (2012, s. 34) beskriver att föräldrar med god omsorgsförmåga är de föräldrar som kan bäst tillgodose barnets olika behov samt se till att barnet har trygghet och stabilitet. Detta kan även urskiljas i form av en maktaspekt av Schiratzki (2017 s. 53) där hon skriver att barnets rätt blir en frågan om begreppspar som till exempel rätt-skyldighet. Barnet har rätt till trygghet och god omsorg som kan tillgodose dess behov och föräldra får då i sin tur en skyldighet att göra det (ibid). Ett exempel på detta är i **hovrättens för övre Norrland (dom 10)**. I detta fall så ansökte pappan om ensam vårdnad och mamma ville fortsätta ha gemensamt. Pappan fick ensam vårdnad om barnet bland annat på grund av att mamman tidigare haft psykisk ohälsa som gjort att hon tidigare inte kunnat tagit hand om barnet på bästa sätt. Barnet var 8 år gammalt när domen ägde rum. I domen skrivs följande:

Hovrätten bedömer följande att den förälder som bäst kan tillgodose barnets behov samt genom att bidra med stabilitet för barnet är den föräldern som ska anförtros vårdnaden.

I det fallet så blev föräldrarnas förmåga till att tillgodose barnets behov den mest avgörande faktorn i frågan om vårdnad, boende och umgänge. Ett barns välbefinnande grundar sig inte bara i föräldrarnas omsorgsförmåga men det är också en fråga om kontinuitet ifråga om barnets bästa (Socialstyrelsen, 2011 s.13; Blomqvist & Heimer, 2016 s. 794). Har ett barn kontinuerligt bott med två föräldrar kan den stora förändringen att bo endast med en förälder, eller hela tiden växelvist boende ha en negativ påverkan på barnet och i är då i sin tur inte för barnets bästa (ibid). I **hovrätten för Västra Sverige (dom 5)** så ansökte båda föräldrarna om ensam vårdnad, men eftersom barnet bott med båda sina föräldrar i så många år, och själv ville vara med sina föräldrar, så dömde hovrätten till gemensam vårdnad om barnet. Det skrivs följande efter ett samtal med barnet själv:

Sammantaget anser hovrätten att det är mest förenligt med barnets bästa att hans föräldrar har gemensam vårdnad om honom då han bott och levt med båda sina föräldrar en lång tid.

6.1.3 Kontinuitet

Kontinuitet blir en viktig faktor då det i sin tur leder till trygghet för barnet. Ett annat exempel när detta framställs är i **hovrätten för övre Norrland (dom 9)** där boendet i form av kontinuitet ligger främst i fokus. I detta fall så hade föräldrarna tidigare haft ensam vårdnad men endast mamman hade varit boendeförälder. På grund av ytterligare konflikter mellan föräldrarna ansökte de båda om ensam vårdnad, mamman fick ensam vårdnad om barnet som var 11 år när domen ägde rum. Det skrivs följande i domen:

I anslutning till det ovanstående finns det anledning att nämna något om barnets behov av kontinuitet, dvs. Att inte i onödan ryckas upp från sin invanda miljö.

Även om skola och kamrater är en del i detta så är det ändå anknytningen till boendeföräldern som är det mest centrala vid bedömning av vad som är barnets invanda miljö.

Barnet i ärendet hade haft en stadigvarande boende hos ena föräldern, vilket hovrätten ansåg som mest avgörande faktorn i frågan om barnets boende. Barnet önskade att bo i annan ort på grund av flera möjligheter till flera kamrater men som mer saklig grund för barnets bästa så ansågs kontinuiteten viktigare som en bidragande faktor till trygghet och för barnets bästa. I vissa beslut om vårdnad och boende över barnet så kan det ibland innebära att man tar barnet bästa över barnets vilja, även om de två begreppen går hand i hand (Ryrstedt, 2009 s. 6; Socialstyrelsen, 2011 s. 24). Det blir en form av maktutövande på så sätt att en person fattar ett beslut över något annan men i avseende för någons bästa (Singer, 2012 s. 34; Börjesson & Rehn, 2009 s. 51). Detta kan även urskiljas i **hovrätten för Västra Sverige (dom 7)** där föräldrarna istället fick gemensam vårdnad om barnet. I detta ärende hade barnet alltid bott hos båda föräldrarna vilket hade en stor roll i barnets bästa och kontinuitet blev en viktig faktor. Det skrevs följande i domen:

Utgångspunkten vid bedömningen i ett mål om vårdnad, boende och umgänge är barnets bästa. I detta mål blir således utgångspunkten vid bedömningen, vad kan anses bäst för detta barn? Det finns inga andra intressen som kan gå före barnets bästa, t.ex. Rättvisa mellan föräldrarna eller en förälders behov av kontakt med barnet.

Grunder till denna ändring av tingsrättens beslut gjort av hovrätten är att föräldrarna hade inlett en förbättring i sitt samarbete, samt tryckt på frågan i vad som är barnets bästa. Det ledde i sin tur i att föräldrarna till barnet fick gemensam vårdnad och att barnet har växelvist boende hos sina föräldrar för att fortsätta att leva och bo med sina två föräldrar, som är i syfte till barnets bästa (Socialstyrelsen, 2011 s. 24; Blomqvist & Heimer, 2016 s. 794).

6.1.4 Konfliktfri miljö

Blomqvist & Heimer (2016) skriver att en påverkande faktor över barnets bästa är att barn bör helst växa upp i en konflikt fri miljö. Det kan man urskilja i **Svea hovrätt (dom 3)** där båda

föräldrarna har god omsorgsförmåga och god kontakt med barnet så består den gemensamma vårdsnaden. Men då barnets välbefinnande påverkas mycket av föräldrarnas konflikt så har hovrätten fastställt att ett växelvist boende skulle påverka barnets välbefinnande negativt och domslutet blev då att ha endast en boendeförälder. Barnet var 8 år gammalt när domen ägde rum. Det skrivs följande i domen:

De två vårdsnadsutredarna har även bedömt att växelvist boende för ett barn som påverkas på det sättet som detta barn gör, inte är till barnets bästa.

Konflikt hos föräldrarna är ofta grundorsaken till att de hamnar i en vårdsnadstvist från början, när de inte längre kan samsas och behöver en domstol som fattar vissa beslut som de inte kan göra på egen hand (Bergman & Rejmer, 2017 s.2). Problemet uppstår när det påverkar barnet och barnets välbefinnande vilket kan även visa sig i domarna, det visar även att ibland kan inte barnets bästa bli det huvudsakliga fokuset i domen utan istället blir föräldrarnas en konflikt i centrum (Blomqvist & Heimer, 2016 s. 792). Ett exempel på det kan man urskilja i **Svea hovrätt (dom 1)**. Båda föräldrarna i fallet ansågs ha god omsorgsförmåga över deras gemensamma barn, som var 5 år gammalt när domen ägde rum. Men på grund av föräldrarnas konflikt så kan inte gemensam vårdsnad bli ett alternativ så pappan fick ensam vårdsnad över barnet baserat på hans omsorgsförmåga ansågs vara godare än mammans på grund av hennes tidigare hälsoproblem. Det skrivs följande i domen:

Sammantaget föreligger således inte förutsättningar att förordna att föräldrarna ska ha gemensam vårdsnad om barnet.

Domslutet blev slutligen att en förälder fick ensam vårdsnad, på grund av att den föräldern hade lite bättre förutsättningar att tillgodose barnets behov än den andra föräldern. Varför gemensam vårdsnad inte blev aktuellt var på grund av att föräldrarna var i en allt för stor konflikt så de inte kunde samarbeta på någon nivå alls gällande barnet. För barnets bästa blev så att barnet inte ska

behöva hamna i mitten av någon konflikt men det blir bristande i den faktorn av att barnets bästa är att leva med båda sina föräldrar vilket stämmer överens med det Singer (2012 s. 34) skriver om barnets bästa. Ett annat exempel av detta är i [hovrätten för Västra Sverige \(dom 8\)](#) där på grund av föräldrarnas konflikt så kan de inte samarbeta med varandra vilket gör att gemensam vårdnad inte blir aktuellt. Mamman fick då istället ensam vårdnad över barnet då pappan ansågs påverka ha ett negativt inflytande över barnet samt barnets inställning till mamman. Barnet var 12 år gammalt när domen ägde rum. Det skrivs följande i domen:

Hovrätten instämmer till att börja med i tingsrättens bedömning att det på grund av parternas djupa samarbetsproblem inte är till Felicias bästa att de har gemensam vårdnad om henne.

Även i denna dom så blev det aktuellt att trots att det är i barnets bästa att leva med båda sina förälder så blir graden av föräldrarnas konflikt en mer avgörande faktor till domsluten än grundprinciperna för barnets bästa. Barnets bästa här visar på att det är att leva med båda sina föräldrar (Singer, 2012 s. 33). Att i dessa ärenden så blir de sociala interaktionerna som föräldrarna har med varandra en social handling till vem som blir en bättre förälder än den andra, även om de skulle vara goda föräldrar med goda omsorgs förmågor båda två (ibid). Detta kan också urskiljas i [hovrätten för Västra Sverige \(dom 4\)](#). Det gäller två föräldrar som är i en sådan pass stor konflikt att det stal fokus från vad som är bäst för barnet och det resulterade i att en förälder fick ensam vårdnad av barnet, som strider mot barnets bästa. I domen framställs följande:

Enligt regeringens mening bör gemensam vårdnad normalt förutsätta att föräldrarna har ett någorlunda konfliktfritt samarbete. Detta innebär inte att de alltid måste ha samma uppfattning, men de måste kunna hantera sina delade meningar på ett sätt som inte drabbar barnet. Ett barn mår inte bra av ständiga konflikter mellan föräldrarna.

Detta uttrycks även i **Svea hovrätt (dom 3)** där de skriver följande i sin utredning angående gemensam vårdnad:

Om samarbetet fungerar väl mår barn ofta bra av att bo växelvis hos sina föräldrar. Utan flexibilitet och generositet i samarbetet mellan föräldrarna finns dock en risk att barnets rätt till sina föräldrar omvandlas till föräldrarnas rätt till barnet, där föräldrarna kräver millimeterrättvisa.

Detta kan urskiljas både i internationell samt svensk forskning då det är barnet som alltid bör vara i centrum och genom att barnet hamnar i centrum så är det även enklare att sträva efter att åkomma barnets bästa, och inte föräldrarnas bästa (Blomqvist & Heimer, 2016 s. 792; Warshak, 2015 s.57). Denna aspekt kan koppla sammans med Lukes (2008, s. 116) tankar kring tvådimensionell makt där personer som hamnar i en konflikt blundar för en annan dimension som kan fatta ett avgörande beslut åt dem då de inte kan avgöra det själva. När det är en vårdnadstvist och föräldrarna inte kan samsa om ett beslut så kliver en domstol in, även i detta fall när den konfliktyllda miljön påverkar barnet alltför mycket så kliver en domstol in och tar ett beslut.

6.2 Framställningar av barnets vilja i vissa hovrätts domar

Rešetar & Emerys (2008) skriver att barnets egna vilja är oerhört viktigt att ta i beaktande i en vårdnadstvist. Det är därför viktigt i en vårdnadstvist att barnet alltid bör få en chans att uttrycka sin egna vilja (Rešetar, 2008 s. 70). Detta kan även jämföras med svensk forskning där Rejmer (2013 s. 23) skriver att det utifrån dokument om barnsamtal samt vårdnadsutredningar får barnen inte mycket plats, de får heller ingen stor chans att uttrycka sin vilja.

Domarna som använts i denna studie framställer barnets vilja på så sätt att barnet har själv fått tala och ge uttryck för sin vilja, som påverkad och uttryckt av andra. Det finns även domar där barnets vilja är osynlig.

6.2.1 Barns vilja uttryckt av dem själva

Många domar framställer barnets vilja som bland annat där de själva har uttryckt sina egna åsikter. I [hovrätten för Västra Sverige \(dom 5\)](#) så höll de tilläggsavtal med föräldrarna även efter de använt sig av TRs utredning. De höll även samtal med barnet själv för att höra hans vilja. I domen står det följande:

På begäran av hovrätten har Familjerättsbyrån hållit samtal med barnet i syfte att klarlägga hans inställning i fråga om vårdnad och boende. Av socialtjänstens utredning framgår det att ett samtal med barnet har hållits.

I detta ärende så var det barnets egna vilja som hade vägde tyngst av domskälen till domslutet. Här fick barnet själv en chans att uttrycka sin vilja och det stämmer överens med det Singer (2012) skriver i sin studie som visar på när barnet själv uttrycker sin vilja så är det ett subjektivt perspektiv, då det är barnet själv som har en talan. Det finns även det objektiva perspektivet som är när en annan beslutsfattare fattar beslutet som gäller barnets åsikter och egna vilja (Singer, 2012 s. 32). Schiratzki (2017 s. 55) skriver även att barnet har samma rättigheter som vuxna har att ta del av det politiska maktutövandet som sker i en vårdnadstvist.

Det subjektiva perspektivet, där barn får uttrycka sin egna vilja kan även urskiljas i [hovrätten för Västra Sverige \(dom 8\)](#) där det skrivs följande:

Som tingsrätten angett, står det klart att barnet själv har gett starkt uttryck för att hon vill bo med pappan. Vid tidpunkten för tingsrättens bedömning var läget också sådant att barnet uppvisade kraftigt motstånd mot att vara tillsammans med mamman.

I den domen fick barnet en chans till att själv uttrycka sin åsikter, som även var "starka" som hovrätten skrev i sin utredning. Ett annat exempel på när barnet får själv uttrycka sin vilja är i [hovrätten för nedre Norrland \(dom 11\)](#). I det fallet så fick föräldrarna gemensam vårdnad om

deras två barn, men de ska ha stadigvarande boende endast hos mamman. Föräldrarna ansågs ha tillräckligt bra samarbetsförmåga och båda deras omsorgsförmåga var goda vilket gjorde att gemensam vårdnad blev aktuellt. Varför endast en förälder blev boendeförälder var att barnen visade tecken på att de skulle påverkas negativt av ett växelvist boende och domstolen beslutade att ett boende tillför mest stabilitet och trygghet. Barnen var 13 och 8 år gamla när domen ägde rum. I domen så skriver de följande:

Barnet har inte velat träffa sin pappa och vill varken bo hos honom eller träffa honom. Detta har barnet klart och tydligt gett uttryck för redan vid samtal hos familjerätten. Barnet har fortfarande samma inställning.

Detta låg till stor grund i beslutet då domslutet gemensam vårdnad, men med hennes åsikter i beaktande så blev bara mamman en boendeförälder. I [hovrätten för Västra Sverige \(dom 5\)](#), [hovrätten för nedre Norrland \(dom 11\)](#) och [hovrätten för Västra Sverige \(dom 8\)](#) kan man se ett mönster med att barnens egna åsikter och viljor framstod.

6.2.2 Barns vilja påverkats av andra

I Darlingtons (2006) studie där hon jämför hur barns vilja framställs i vårdnadstvister i Australien och Sverige så skriver hon att det är vanligt att barn känner sig pressade i en sådan situation och då svarar det som de tror att de vuxna vill höra istället för att uttrycka sin egna vilja. I domen [hovrätten för Västra Sverige \(dom 8\)](#) så framställdes barnets egna vilja och åsikter, men det togs inte i beaktande i domslutet i sig. Det skrivs följande i utredning som motivering under hovrättens domskäl:

Hovrätten delar vårdandsutredningens och tingsrättens bedömning att barnet har pressats och påverkats av pappan till att ta ställning mot mamman. Det som barnet nu säger sig vilja kan därför, som tingsrätten också angett, inte ges någon avgörande betydelse vid bedömningen av vad som är bäst för henne.

Detta är förekommande i vårdnadstvister, att barnet får chans att uttrycka sina åsikter och viljor men som tyvärr har någon betydelse eller inverkan på domslut i slutändan iallafall. Det stämmer överens med Darlingtons (2006) studie där unga vuxna fått berätta om sina erfarenheter av vårdnadstvister där utredarna haft samtal med dem som barn men inte visat något intresse i barnet eller barnets viljor. Det är många gånger som det har visat sig vara 80% av barnen som varit i en vårdnadstvist, haft en egen åsikt om hur deras situation skulle se ut, men av de 80% så var det inte många som faktiskt fick sin röst hörd eller kunde påverka det avgörande domslutet (Blomqvist & Heimer, 2016 s. 799). Ett annat exempel av barn som får chans att uttrycka sina viljor som sedan inte alls är ett betydande domskäl, är i **hovrätten för övre Norrland (dom 9)** där de haft samtal med barnet i utredningen, det skrivs följande i domen:

Helst så vill barnet att mamma och pappa ska bo tillsammans. Men annars så vill han bo med pappa. På direkt fråga så ska barnet ha svarat att även om mamma flyttade till samma stad som pappa så skulle han vilja bo mer med pappa.

Även i denna dom så fick barnet en chans att uttrycka sina åsikter och viljor, men de var inte tillräckligt av betydelse för domslutet utan domslutet blev att barnet endast skulle bo med mamman, som var helt emot barnets egna vilja. I Blomqvist & Heimers studie (2016) så skriver de att det är vanligt att man tar föräldrarnas vilja främst i beaktande och det beror ofta på att det inte finns någon åsikt från barnet att istället ta i beaktande. I **hovrätten för övre Norrland (dom 9)** så finns det barnets åsikter, men hovrätten anser att de inte är av avgörande betydelse.

Michel Foucault (2008) skriver att det alltid har funnits makt, det som ändrats genom tiderna är vem som suttit på makten. Makten har varit ett bestående begrepp om hur samhället ser ut och hur uppbyggnaden av samhället skett och i det har skett genom att förstå hur makten varit en påverkande faktor av det (Foucault, 2008 s. 208). Nutidens tolkning av makt har blivit ett system av domstolar, lagar och regler som i praktiken ger människorna i samhället en chans att kunna lösa konflikter då de inte längre kan göra det sinsemellan varandra (ibid). Den så kallade

juridiska makten har funnits länge och blivit allt mer aktuell i samhället (ibid).

Utifrån Foucaults (2008) tolkning av den moderna makten i dagens samhälle så kan man se mönster om att den juridiska makten besitter mer makt än vanliga människor i samhället, som även tillfört en negativ syn på begreppet "makt". Den juridiska makten har även visats sig i **hovrätten för övre Norrland (dom 9)** samt **hovrätten för Västra Sverige (dom 8)**, där barnen har själva fått uttrycka sina åsikter men baserat på hur TR samt hovrätten tolkat dem så har deras åsikter och viljor inte beaktas.

6.2.3 Barns vilja uttryckt av andra

Med Foucaults (2008) tolkning av den moderna juridiska makten i samhället så kan man även se fler maktskillnader i flera andra av domarna. I flera av utredningarna i domarna så har det varit barnens vilja som inte kommer ifrån barnen själva, utan de kommer ifrån barnens föräldrar istället. Ett exempel är i **Svea hovrätt (dom 3)** i samtalet med pappan så berättar han:

Det skulle bli jobbigt om barnet fick ett stadigvarande boende hos mamman. Barnet har själv uttryckt att hennes mamma och pappa ska få bestämma lika mycket och att ett växelvist boende skulle fungera bra.

Det blir problematiskt med det då det är svårt att avgöra om det är sant eller inte, är det barnets åsikter som framförs eller är det egentligen pappans vilja som är bakomliggande. Vad som då blir en aktuellt är att alltid ha samtal med barnen, för att därefter kunna se om de stämmer överens med föräldrarnas åsikter men det är också till för att det är så man på bästa sätt kan få höra barnets åsikter och viljor (Blomqvist & Heimer, 2016 s. 791). Det finns även de fallen då det inte bara är barnets föräldrar som, istället för barnet själv, uttrycker barnets åsikter. I **Svea hovrätt (dom 2)** så har det varit samtal med barnets lärare. I domen står det följande:

Barnets lärare har under förhöret med henne uppgett att barnet har börjat uttrycka oro inför helgerna efter sommaren och hon har frågat om hon verkligen måste

träffa sin pappa.

Ett annat exempel av när barns åsikter kommer uttrycks av andra än barnet själv är i **hovrätten för Västra Sverige (dom 8)** där barnets farmor berättar om hur barnet känner. Det framställs följande i domen om samtalet med farmorn:

När barnet först fick reda på att mamma hade fått ensam vårdnad om henne så blev hon väldigt ledsen. Hon var väldigt orolig över att mamman skulle komma och hämta henne.

I den domen så blev domslutet att mamman fick ensam vårdnad, vilket senare överklagades upp till hovrätten. I **hovrätten för Västra Sverige (dom 8)** så fastställde de TRs beslut och ändrade det inte och på så sätt så gick de emot barnets vilja, och de tog inte heller barnets farmorns utsaga, som barnets bodde hos, som av avgörande betydelse.

6.2.4 Barns vilja är osynlig

Singer (2012 s. 26) skriver i sin studie att det bästa skulle vara att i en vårdnadsutredningen att barns åsikter i form av både det subjektivt perspektivet samt det objektiva perspektivet. Men det är dessvärre vanligt att endast det objektiva perspektivet används där en beslutfattare tar beslutet som då blir utöver barnets åsikter och egna intresse (Singer, 2012 s. 26; Blomqvist & Heimer, 2016 s. 791; Rešetar, 2008 s. 69; Darlington, 2006 s.56). Det är även förekommande att konflikt som föräldrarna är i under vårdnadstvist inte bara försvårar samarbetet sinsemellan dem, utan även så är den så stor att det tar allt fokus från barnet (Blomqvist & Heimer, 2016 s.793). Ett exempel är ur **Svea hovrätt (dom 1)** så skrivs det följande i domen:

Hovrätten kan således inte finna att någon av föräldrarna ur lämplighets hänseende har något försteg framför den andre. Under sådana förhållande får i stället andra omständigheter avgöra vårdnadsfrågan.

I den domen så visar det sig att det inte blir barnets vilja som kommer på tal efter att föräldrarnas har ansetts vara lämpliga utifrån sin föräldraförmåga. Utan de omständigheterna som var avgörande var att på grund av att de var i en så pass stor konflikt så kunde de inte samarbeta, vilket gjorde att gemensam vårdnad inte var ett lämpligt alternativ. Det stämmer överens med Blomqvist & Heimers (2016) studie där de skriver att det är vanligt att i brist på barnets egna åsikter och viljor så utgår de istället utifrån föräldrarnas egna åsikter och viljor. I och med propositionen (2005/06:99) så finns det ändringar om att det är betydligt viktigare att barnets inställning framförs på något vis till domstolen innan beslytet ska tas, däremot innebär dessa ändringar att det har blivit vanligare att det hanteras på det sättet men det är fortfarande inte alltid att barnets vilja förekommer under vårdnadsutredningar (Ryrstedt, 2009 s. 6; Socialstyrelsen, 2011 s. 24). Detta överensstämmer även med Engelstad (2006 s. 16) tankar kring makt där han skriver att makt ofta kan förekomma i utövandet i form av härskartekniker som till exempel att man inte tilltalar eller ger ordet till någon. I detta fall så är det barnen som inte blir tilltalad och deras vilja och inställning blir därför osynlig.

6.3 Betydelsen av barnets ålder och mognad

Forskning har visat att barnets ålder och mognad är något som är individbaserat, det finns inte en generaliserade ålder där barn uppnår en mognadsnivå som stämmer in hos alla barn (Warshak, 2015 s.72; Benson & Elder, 2011 s. 1647). I domarna som använts i denna studie så tar de barns ålder och barns mognad i beaktande i de domslutet som blir. De tar hänsyn till barns ålder, mognadsnivå samt skriver de även hur barn bör i framtiden kunna påverka beslutet gällande barnets vårdnad och boende ifall barnet var väldigt ung när vårdnadstvisten ägde rum.

6.3.1 Hög ålder

I Warshaks (2015) studie av vårdnadstvister i USA så visar det att det är vanligt att äldre barn får uttrycka sina viljor och åsikter i vårdnadstvister, ofta för att de ska beaktas som de unga vuxna de är. Det stämmer även överens med svensk forskning som visar på att det är vanligast att barn över 12 år får chans att uttrycka sin vilja i en vårdnadstvist (Ryrstedt, 2009 s. 6). Barn under 6 år får nästan aldrig chansen att uttrycka sin vilja, ibland förekommer det observationer mellan

barnet och förälder (Ryrstedt, 2009 s. 6; Socialstyrelsen, 2011 s. 25). Det kan man även urskilja i Sverige utifrån att det framgår av samtal med barnet i **hovrätten för Västra Sverige (dom 5)** där det skrivs följande i domen:

Hovrätten konstaterar att barnet var 16 år när samtalet hölls och inom kort ska fylla 17 år. Med tanke på hans ålder måste hans vilja ha mycket stor betydelse för hovrättens bedömning i målet.

Av den bedömningen så konstaterade hovrätten att han var så pass mogen att hans vilja och hans egna åsikter beskrevs ha avgörande betydelse. I det fallet var han ändå så pass gammal som 16, snart 17 år och då är det inte långt kvar tills han fyller 18 år och blir då myndig. Det är även inte förrän i den ålder man börjar utveckla ett konsekvenstänk som har stor betydelse i individens mognadsutveckling (Warshak, 2015 s.72; Benson & Elder, 2011 s. 1647). Ett annat exempel kan urskiljas i **hovrätten för Skåne och Blekinge (dom 12)** där barnets vilja är att mamman ska ha ensam vårdnad över honom. Barnet var 17 år gammalt när domen ägde rum. Det skrivs följande i domen:

Med hänsyn till hans ålder och mognad får utgångspunkten vara att han är införstådd med innebörden av att pappan utestängs även från den juridiska vårdnaden om honom. Hans inställning väger därför tungt vid bedömningen av vad som, är hans bästa och det talar starkt för att vårdnad om honom ska tillerkännas hans mamma ensam.

I Socialstyrelsens (2011) rapport så framstår det att det är i barnets bästa att leva med två föräldrar. Men i denna dom så överskrider barnets vilja och åsikt det i och med hans ålder och mognad så har han ett sådant konsekvenstänk och är medveten om hans beslut att det är i hans bästa (Benson & Elder, 2011 s. 1647).

6.3.2 Barnets mognadsnivå utifrån hur mycket barnet har påverkats av andra

Ett resultat man kan se av denna studie är att barns viljor inte kan ha någon avgörande betydelse i domarna, då deras egna åsikter och viljor har blivit påverkade av andra. Lukes (2008, s. 116) skriver om en tredimensionell makt där individer som inte gett sitt frivilliga samtycke manipuleras till att göra, säga eller tycka något som de egentligen inte hade gjort om inte en de blivit påverkad av någon annan. Börjesson & Rehn (2009 s. 52) utvecklar denna teori om att det påverkar maktaspekten kan ha över individer gör att de agerar utifrån vad andra manipulerat dem till. Det stämmer överens med Warshaks (2015) studie där han skriver att det är vanligt att tonåringars beslut kan ofta påverkas av små faktorer såsom vilken förälder som lovar mest, eller har minst regler i hemmet. Det resultatet kan även jämföras med svensk forskning som Blomqvist & Heimer (2014) skriver i sin artikel om att barn påverkas ofta av andra närstående. Ett exempel av detta kan man se i [hovrätten för Västra Sverige \(dom 8\)](#), i domen så skrivs det följande:

I bedömning så framgår det att barnet har pressats och påverkats av pappas åsikter till att ta ställning mot mamma. Det som barnet nu uttrycker kan därför inte ges någon avgörande betydelse vid beslutet.

När denna dom ägde rum så var barnet 12 år gammal, och båda föräldrarna uttryckte att hon var mogen för sin ålder. Men även om barnet hade en relativt hög biologisk ålder, så påverkas barnets mognadsnivå då barnets beslut verkade ha påverkats av någon annan (Warshak, 2015 s.72). Hovrätten valde därför att inte ta hennes vilja i beaktande till att påverka beslutet gällande vårdnad och boende för henne.

Mognadsnivån är svårt att avgöra om barn har eller inte, då det är ofta tonåringar blir lätt påverkade av andra som står dem nära, däremot är den biologiska ålder lättare att avgöra (Warshak, 2015 s.72).

6.3.3 Framtida betydelser av barnets ålder och mognadsnivå

I Pranzos (2012) studie så skriver hon att i Sverige så lägger vi stor fokus på att barn ska få chans att påverka sin framtid i vårdnadstvister som rör frågor om barns vårdnad och boende. Pranzo menar på att barn bör få chans att kunna påverka sin nuvarande situation men också sin framtid (Pranzo, 2012 s.285). Föräldrarna som hamnar i en vårdnadstvist kan ha barn i alla åldrar som små barn, och då bör de inte medverka i domar för att de båda kan påverkas negativt av det samt att deras åsikter brister i den betydande rollen (ibid). Även om de vårdnadstvister får ett domslut så kan det bli aktuella senare, att de överklagas eller att ny påverkande info dyker upp. Det blir då svårt att avgöra beslut som rör framtiden. Ett exempel där barns framtida åsikter tas upp i en dom, är i **Svea hovrätt (dom 3)** så skrivs det:

Det är hovrättens förhoppning att parternas samarbete kommer att förbättras med tiden och att parterna fortsättningsvis är flexibla och generösa inför de behov som barnet framöver kan komma att uttrycka i fråga om sitt boende.

Där domen ägde rum var barnet 8 år gammal. Det som skedde var att det skapas ett framtidsperspektiv för barnet. I dåläget när domen ägde rum så hade barnets åsikter ingen betydelse på grund av hennes låga ålder, men i framtiden kan de vara avgörande.

I Pranzos (2012) studie så framgår det att Sveriges rättsliga praktik gällande vårdnadstvister har varit världsledande, och att det alltid funnits en strävan efter att barnets vilja och åsikter ska framgå mer i vårdnadstvister och att barnen borde få en ärlig chans att uttrycka sina åsikter, även om de är i en lägre ålder. Det borde vara unga vuxna (tonåringar) som får sin röst hörd och får en avgörande roll i besluten om vårdnaden och boende gällande dem (Warshak, 2015 s.72).

7. Avslutande diskussion

Denna uppsats har visat domarnas framställningar av barns bästa är individbaserade. De framställer också några generella drag av barnets bästa. Barnets bästa framställdes utifrån föräldrars omsorgsförmåga för barnet samt att kunna tillföra stabilitet och trygghet för barnet. Det var även i barnets bästa att inte behöva leva i en konfliktfylld miljö. Domarna framställde barnet vilja som påverkat och uttryckt av andra. I vissa domar var det även så att barnets vilja osynligt. Barns ålder och mognadsnivå framställs som en påverkande faktor i domarna. Domarna beskrev också att barnen kommer att bli äldre och mognare och därefter utveckla egna åsikter och viljor till att påverka besluten som fattas i domen om vårdnadstvist.

Resultatet stämmer överens med Warshak (2015) studie samt Blomqvist & Heimers (2016) studie där de skriver att barns bästa ofta ses som individbaserat, att det inte finns en generell förklaring. Deras studier visade också, liksom denna studie, att barnets bästa framställdes som att leva i en konfliktfri miljö med båda sina föräldrar samt att den miljön är kontinuerlig som bidrar till trygghet för barnet (Warshak, 2015 s. 56; Blomqvist & Heimer, 2016 s. 791). Resultaten stämmer även överens med forskaren Diane Pranzo (2012) studie där hon skriver att barn bör få chans att uttrycka sin vilja i vårdnadstvister har varit bristande i den nuvarande praktiken. Liknande resultaten i denna studie har Darlington (2006) visat att barn ofta inte ofta får chans att uttrycka sina viljor i en vårdnadstvist oavsett ålder, det har blivit att vårdnadsutredare har tagit ställning till barnets bästa.

Tankar och idéer kring framtida studier har framstått. Framtida studie bör fokusera ytterligare på hur barns bästa och barns vilja framställs i domarna för att få en djupare och fortsatt kunskap kring hur barn kan få chans att påverka sin framtid. En intressant fortsatt studie hade varit intervjuer med vårdnadsutredare. I en vårdnadstvist sker det alltid en vårdnadsutredning och det är vårdnadsutredning som håller i alla samtal med de berörda samt samlar den informationen som den aktuella domstolen använder i sina domskäl till domslutet. Det kan bidra till en intressant analys över deras arbetserfarenheter och på så sätt kan man jämföra deras arbetssätt och därefter kunna urskilja mönster hur en vårdnadsutredning går till och om och hur barn blir hörda.

Referenslista

- Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.) (2011) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber
- Benson, Janel & Glen Elder (2011) Young Adult Identities and Their Pathways: A Developmental and Life Course Model. *American Psychological Association*, Vol 47 s.1347-1359.
- Bergman, Ann-Sofie & Annika Rejmer. (2017). Parents in child custody disputes: Why are they disputing? *Journal of child custody*, Vol. 14. Issue 2-3. s, 134-150.
- Billquist, Leila & Lisbeth Johnsson. (2007). Sociala akter som empiri: om möjligheter och svårigheter med att använda socialarbetares dokumentation i forskningssyfte. *Socialvetenskaplig tidskrift*, nr 1 s. 53-69.
- Blomqvist, Paula & Maria Heimer (2016). Equal Parenting when Families Break Apart: Alternating Residence and the Best Interests of the Child in Sweden. *Social Policy & Administration*, Vol 50 s.789-796.
- Boréus, Kristina (2011). *Texter i vardag och samhället*. I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.) (2011) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber
- Bryman, Alan. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3:a uppl. Malmö: Liber AB
- Börjensson, Mats & Alf Rehn (2009). *Makt*. Malmö: Liber AB
- Darlington, Young (2006). Experiences of Custody Evaluation: Perspectives of Young Adults Who Were the Subject of Family Court Proceedings as Children. *Journal of Child Custody*, Vol 3 s.59-69.
- Engelstad, Fredrik (2006). *Vad är makt*. Stockholm: Natur och kultur
- Foucault, Michel. (2008). *Diskursernas kamp*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Lindqvist, Rafael & Lennart Nygren (2015), Social teori och socialt arbete. I: Meeuwisse, Anna & Sune Sunesson & Hans Swärd (red). *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur och kultur
- Lindqvist, Rafael (2018). *Aktivering och medikalisering i sjukförsäkring*. Malmö: Égalité
- Lukes, Steven (2008). *Maktens ansikte*. Göteborg: Daidalos AB

- Pranzo, Diane (2012). Children's rights and children's voices in contested custody and visitation cases in Sweden and the US. *Shanghai International University Studies*, s.48-57.
- Prop. 2005/06:99 *Nya vårdnadsregler*.
- Prop. 2017/18:186 *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*.
- Rejmer, Annika, Karin Röbeck & Maria Eriksson (2013). *Barnets rättigheter i vårdnadstvister*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset
- Rennstam, Jens & David Wästerfors (2011) I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) (2011) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber
- Resetar, Branka & Robert Emery (2008). Children's rights in european legal proceedings: Why are family practices so different from legal theories?. *Family Court Review*, Vol 4 s.59-72.
- Ryrstedt, Eva (2009). Barnets bästa och vilja i domstol. *Svensk Juristtidning*, häfte 10 s. 1013-1037.
- Schiratzki, Johanna (2017). *Barnrättens grunder*. 6:a uppl. Lund: Studentlitteratur AB
- SFS 1983:47. Föräldrabalken. Stockholm: Justitiedepartementet
- SFS 2006:458. Föräldrabalken. Stockholm: Justitiedepartementet
- Singer, Anna (2012). *Barnets bästa*. 6:a uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB
- Singer, Anna (2014). Gemensam vårdnad för alla föräldrar- barnets bästa eller social ingenjörskonst?. *Svensk Juristtidning*, Vol 348 s. 1-12.
- Socialstyrelsen (2011) *Familjerätten och barnet i vårdnadstvister*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Statistiska centralbyrån (2015) Skilsmässor vanligare efter några år https://www.scb.se/sv/_/Hitta-statistik/Artiklar/Skilsmassor-vanliga-efter-nagra-ar/.
- Svensson, Per-Gunnar & Bengt Starrin (2007) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet
- Warshak, Richard (2015). Securing Children's Best Interests While Resisting the Lure of Simple Solutions. *Journal of Divorce & Remarriage*, s.46-59.

Domar

Svea hovrätt, dom 1

Svea hovrätt, dom 2

Svea Hovrätt, dom 3

Hovrätten för västra Sverige, dom 4

Hovrätten för västra Sverige, dom 5

Hovrätten för västra Sverige, dom 6

Hovrätten för västra Sverige, dom 7

Hovrätten för västra Sverige, dom 8

Hovrätten för övre Norrland, dom 9

Hovrätten för övre Norrland, dom 10

Hovrätten för nedre Norrland, dom 11

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom 12